

МРЕЖНО ДРУШТВО, МРЕЖНИ РАТОВИ И САЈБЕР ПРОСТОР

Сажетак: У раду ћемо настојати да појмовно дефинишемо социолошки оквир мрежног друштва, манипулативну матрицу мрежног ратовања и геополитички контекст сајбер простора. Настојаћемо да прикажемо технике манипулације и карактер мрежног ратовања у распону од социолошког до војног контекста и његове могуће жртве. Нарочито ћемо се трудити да објаснимо суштину сајбер простора, његову синхрону амбиваленцију, да је у истом тренутку и виртуалан и стваран. Такође ћемо покушати да објаснимо разлоге за конституисање геополитике медија као нове научне дисциплине.

Кључне речи: мрежно друштво, мрежни ратови, сајбер простор, геополитика медија

Мрежно друштво је по социолозима нови тип друштва које се по својим структуралним особинама разликује од свега што му је претходило. Шпански социолог *Мануел Кастелес* први је почетком деведесетих година такав тип друштва назвао *мрежним друштвом*. Његово појављивање омогућиле су брзи развој информационах технологија, интернета и финансијска доступност таквих технологија широкој популацији људи. Основна карактеристика овог типа друштва је да врши *структурисање* људи на основу *генерисања разних типова мрежа* које касније бивају *умрежене*, односно узајамно повезане. То могу бити по мишљењу А. Дугина и Л. Савина *обавештајне мреже, трговачке мреже, религиозне мреже, мреже агената утицаја, или информационе мреже, мреже емитовања, затим политичке мреже, секташке мреже, терористичке мреже*, и сл. Све су оне хијархијски повезане, контролисане и синхронизоване у зависности од потреба мрежних лидера, односно лица обучених за мрежно ратовање. „Сликајући” нам представу мрежног друштва, односно мрежа као њеног доминантног својства, наведени аутори нам сугеришу следећу слику: „у суштини, када замислимо праву мрежу, ми не видимо њен почетак нити њен крај, не видимо њену средину, њен врх или дно... нема цен-

---

* despotlj@stcable.net

тра ни периферије, нема главног ни споредног, нема магистралне и маргиналне руте, где се једно пресеца и укршта са другим по чудној логици, која се непрестано развија и мења.” (А.Дугин; Л.Савин: 63)

Укрштања се врше по наизглед хаотичној и непредвидивој путањи. Токви информација, капитала, знања, идеологија, новца, робе, услуга, идеја и сл. теку лаички речено насумично, без контроле - спонтано. Дугин би рекао као идеална мешавина *ентропије и хијерархије*. Иако је *сублимација организованости*, мрежна организација као и контрола се не могу видети, као да и не постоје. Попут *биолошких кртола* сматрају аутори, шире се под земљом, произвољно и на различитим местима пуштају корење или избијају као стабло изнад ње. „Та кртоласта или ризомска форма мрежног друштва, постаје све распрострањенија...У стварности мрежни модели имају директан однос према ширењу деструктивних модела, који руше државни поредак.”(А.Дугин; Л.Савин: 65) Што им је наравно превасходни циљ, због ког су и настале као организациона форма, начин деловања и ефикасна машинерија успешног ратовања на изглед без правих физичких жртава.

Некадашње право на примену силе које је имала држава-хијерархија сада је „демократизовано”. Насиље иако често невидљиво могу да врше сви. Па тако и само насиље постаје мрежно. Само што се оно сада обавља уз помоћ мрежних метода ратовања заснованих на *алгоритмима понашања*, њиховој комбинацији и координацији. И ево парадокса, иако наоко потпуно *хаотична*, *без смисла и централне контроле*, *мрежа уствари постаје њихово оваплоћење*. „Манипулација тим мрежама, управљање скоро хаотичним мрежним системима највиша је форма управљања у савременом друштву. Мреже лако прелазе кроз државне границе, савладавају економске и правне препреке, почињу да се уплићу у наше животе, у нашу свакодневицу, постају нешто што нам је апсолутно неопходно.”(исто: 67)

Главна намена мрежа је ширење и размена информација, њихова готово тренутна доступност, узајамност и успостављање повратних веза међу учесницима. „Мрежа то је еластична форма (облик) организације, узајамно деловања различитих тачака (људи) који претпоставља сталну размену информација и динамично реструктурирање. Мрежни принцип супротан је централизованог хијерархији, организацији по затвореном алгоритму. У мрежи чак и најмањој, увек је ангажован неодређен број чланова.”(исто: 69.) *Мрежа је у ствари центар света у којој се све дешава*. Функционише на потрошњи малих енегија, није скупа за одржавање, и често је несвесно финансирају сами „мрежни ратници” мислећи притом да раде нешто корисно и њима пријемчиво. *Мрежа је дакле, модерним речником опојмљена, постмодерна стварност постиндустријске цивилизације*, која трансцедира „сакралне структуре традиционалног друштва (сакралне хијерахије) и рационалне структуре епохе, модерне (државе, владе, политичке институције, производње.) Данас се мрежни принцип већ у потпуности раширио на економију, технологије, средства комуникације, финансијске системе.”(исто: 71)

Такође, *мрежа* је постала *стварност геополитичких планера*, који скривено преко мрежних структура намећу перцепцију виђења „реалности” међународних односа остатку света, њиховим грађанима, институцијама, цивилном сектору и сл. Зато са оправданим разлогом колега Зоран Јевтовић и ја у контекст мрежног ратовања предлажемо конституисање нове научне дисциплине под називом **геополитика медија**. „Отуда геополитика медија као *нова дисциплина* у разумевању *умрежених политичких стварности* и идеја, насталих интегрисањем интернета, бројних дигиталних платформи и традиционалних медија која циља на *стратегију комуникационих-политичких активности* које као резултат имају промену геополитичких доктрина, укључујући и просторних граница. Она има свој метод поступака заснованих на посматрању, мерењу, објашњавању, анализи, описивању, синтези и формулисању праваца и стратегија којима ће се политика у неком времену и неком простору развијати.” (Љ.Деспотовић; З.Јевтовић, 2019 :189.)

Појам *мрежни ратови*, по мишљењу А. Дугина и Л. Савина искључиво је по пореклу војног карактера, тачније постао је део нове војне теорије чији су аутори високи официри америчке војске вицеадмирал Артур Сибровски и Џон Гарстка. Модел мрежноцентричног рата (*Net-centric Warfare*) предложен је 1998 године и био је везан за прелазак на нови тип економије - „од платформоцентричног модела ка мрежноцентричном моделу.” Док се као аутори концепта *мрежноцентричног рата (Netwar)* помињу Дејвид Ронфелдат и Џон Аркиле који су 1993. године овај концепт везали за „глобално ширење нових типова комуникација, укључујући интернет, што је подривало монопол држава на информациону контролу” (А.Дугин; Л.Савин, 2018: 7)

Обе поменуте теорије у свој фокус стављају неколико битних одлика мрежноцентричног ратовања: *брзина преношења информација, децентрализација управљања, индоктринације учесника конфликта, и постојање допунских канала* за доношење одлука важних за овакав систем ратовања и сл. Мрежни ратови би тако били скопчани са *теоријом квалитативног помака* у војним технологијама комбинованих са организацијом савремених друштава. У свом првобитном облику *теорија мрежног ратовања* се појавила као нека врста супституције концепцији нуклеарног одвраћања која је била доминантна у ери хладноратовске конфронтације.

Суштина мрежноцентричног ратовања садржана је у идеји повезивања и умрежавања свега на интернету што се у мрежу може повезати и учинити их узајамно зависним. *Узајамно повезивање са повратним утицајем јесте* њен нови квалитет који није било могуће успешно експлоатисати до акцелираног развоја информационе платформе кроз нове технологије, њихову масовну доступност и *парадоксалну персонализацију* кроз масу индивидуалних а притом анонимних корисника.

У војном сегменту мрежног ратовања одакле је све и почело, „смисао војне реформе у оквиру нове теорије рата информационе епохе састоји се у једном: у стварању моћне и свеопште мреже, која ће концептуално заменити раније постојеће моделе и концепције војне стратегије, интегрисујући их у један систем. Рат постаје мрежна појава а војне операције вид мрежних процеса.”

(исто:76.) Основна замисао нове теорије рата садржана је у интенцији да се наметне пожељни модел понашања свима, и пријатељима и непријатељима. При томе треба створити **илузију не наметања, привид слободе и фикцију својевољности**. *Жртве погођене новим начином рата нису ни свесне да раде у интересу невидљивог господара. Радећи привидно за себе, они служе маскираним интересима хегемона.* У питању је постизање примарног циља - пуне и апсолутне контроле над свим умреженим учесницима. „То значи да имплементација мреже представља лишавање држава, народа, армија и влада света, ма какве самосталности, суверености и субјективности - и њихово претварање у строго управљане програмиране механизме.” (исто:78.)

Мрежа постаје главна артерија протока информација, које се селективно преусмеравају ка крајњем кориснику а да он тога у огромном броју случајева није свестан. Дугин би рекао да помоћу мрежа у корелацију ступају елементи система који никада раније нису ни могли бити у некој врсти релације. Мрежа је та која врши *гипко умрежавање разноврсних структура* у једну општију форму али ипак довољно диференцирану да је из ње могуће генерисати жељење садржај. „Теорија мрежног рата, коју је развио Пентагон, настаје из потребе да се ситуација у свету контролише на тај начин, да се основни глобални процеси развијају у интересу САД или да им у најмању руку не противрече.” (исто:54.)

Циљ мрежног рата није класична победа као на бојном пољу у директном сукобу војски као експликацији тврде моћи. Не, „већ успостављање и одржање контроле над свима и сваким, између осталих и над савезницима.” „Борбене јединице, системи везе, информациона подршка операције, формирање јавног мњења, дипломатски кораци, социјални процеси, обавештајна и контраобавештајна служба, етнопсихологија, религиозна и колективна психологија, економска подршка, академска наука, техничке иновације итд. Све се то сада види као узајмано повезани елементи јединствене „мреже”, међу којима се мора вршити непрестана информациона размена. (исто:73.)

Важан елемент мрежноцентричног ратовања је употреба тзв. *тактике роја*. Она је заснована на идеји коришћења више малих али истовремених напада појединаца или група на једног већег или моћнијег противника. Тактика делује попут роја пчела у природи, када рој састављен од малих јединки у координисаном нападу може да онеспособи или чак усмрти велику жртву коју је одредио као мету свога напада. Пошто су ове групе мале, оне су тешке за *идентификацију и одмазду*, али су истовремено бројне и могу на направе несразмерно велику штету своме противнику. Иако се ради о класичном облику *асиметричног напада* ка противнику на чијој је страни несумњива *дисиметрија моћи*, тактика роја је испробано и ефикасно средство у концепту мрежног ратовања.

Слична је ситуација и са употребом *мрежа НВО* као начина ефикасног мрежног ратовања у контексту тзв. цивилног друштва, које је најчешће глобалног карактера иако се негативне последице испољавају кроз регионална или локална дејства. *Истовремене, координисане и континуиране акције* са циљем слабљења неке државе и њених институција опробано су средство

мрежног ратовања којима је била изложена и наша земља. „Србија (Југославија) је била практично прва држава која је постала поље боја и експеримената са мрежним ратовима и мрежноцентричним борбеним дејствима.” (исто:48.)

Ова омиљена тактика често је комбинована кроз форме тзв. *ненасилне инфилтрације* у економски систем неке земље, њене социјалне, културне, образовне а често и хуманитарне институције и организације. Наведене активности најчешће су усмерене ка програму *инжењеринга вештачких емоција* и каснијом злоупотребом истих за реализацију одређених циљева моћи. Крајњи циљ примене дефинисане тактике ратовања је произвођење тзв. *каскаде ефеката* који су узајамно повезани како на политичком тако и на војном нивоу. По мишљењу А. Дугина и Л. Савина, демонтажу државе најлакше је извршити када се процес њене деструкције врши изнутра. „Када се извођачи радова налазе унутар структура власти контролишу СМИ, представљају различита чворишта грађанског друштва и манипулишу процесима образовања, науке и културе. Са стране је видљивије да се последњих двадесет година у Србији одвијало планско уништавање идентитета, идеолошког и кадровског потенцијала, културних и религиозних основа са поступном заменом на западну ерзац-политику, расподељену у различитим институтима и промовисану како системским либералима тако и псеудопатриотама.” (исто:49.)

Начин на који се успоставља кључна контрола у координатама *мрежних поља* која су бројна, испреплетена, паралелна и умрежена је заштита и правилна употреба тзв. **мрежног кода**. *Мрежни код је заправо кључ којим се врши кодирање и прекодирање битних садржаја, изводи структурирање и систематизовање информација*. Главна брига његових поседника је *да код остане тајан*. И наравно да је функционалан у процесу *кодирања, декодирања и прекодирања* важних информационих садржаја. Владати информацијом данас могу готово сви, али суштински је схватити и правилно користити могу само *специјалисти за мрежно ратовање*. У највећем броју случајева *мрежне структуре* делују *невино, мирољубиво, неповезано*, са наменом која је на први поглед далеко од манипулативних интереса било кога.

Мреже на први поглед нису директно повезане са стратешким центрима моћи, професионалним службама, обавештајним заједницама и сл. А заправо јесу, јер су део *субверзивне делатности* чија је крајња сврха и намена далеко од привидне невиности њеног цивилног карактера. „Обликовање света према новим обрасцима темељи се на камуфлираним идејама политичке доминације, војне хегемоније и нескривене ароганције према свима који мисле другачије.” (Љ.Деспотовић; З.Јевтовић, 2019: 261) Познати француски суверениста и анти-глобалиста *Ерве Живен* то такође врло јасно сведочи, када каже: „интернет је најопштије средство покорвања подводљивих америчком поретку. Појам хипермоћи нигде није више оправдан него на мрежи.” (Е.Живен, 2019: 45)

Сајбер простор или како га неки још називају *кибер простор* најчешће се одређује као *скупина вишеструких активности, сложена и вишеслојна мрежа укритених физичких и виртуелних облика јединствено координисаних и управљаних*. Ради се о својеврсној **синхроној амбиваленцији** сајбер простора, у коме је он истовремено и витруалан и стваран. „Географија киберпростора

ра је много променљивија од других окружења. Планине и океане је тешко померити, али делови кибер простора могу се укључити или искључити једним покретом прекидача.” (Ц.Нај: 154) Његовом пројекцијом, контролом и управљањем ствара се тзв. *сајбер моћ*, као производ групе ресурса уз помоћ којих је могуће утицати на читаве вишеструке мреже информатичких платформи, интернета, софтвера, мобилних мрежа, укључујући сателите и космичку комуникацију. „Кибер моћ је способност да се постигне жељени исход путем употребе електронски узајамно повезаних информатичких ресурса кибер-домена.” (исто:153.)

У структуралном смислу број актера који се сударају у *сајбер простору* и боре за *сајбер моћ* најчешће се свде на три групације: 1. *владе*, 2. *организације са веома структурираним мрежама* 3. *појединци и лако структуриране мреже*. Наравно да је утакмица за моћ међу њима прилично неравноправна. Дакле, асиметрична је. Онај ко влада најјачим ресурсима може да генерише и огромну моћ. Али ни мање потетни играчи у смислу ресурса у овој игри нису без шанси. О томе сведоче бројни *сајбер напади* који долазе од анонимних хакера, правећи огромну штету несразмерно моћнијим структурама као што су владе, војска, банке, обавештајне службе, компаније, медији и сл. Стога су „САД више пута изјавиле да је интернет државни стратешки простор и да ће свако угрожавање безбедности интернета сматрати агресијом. Председник Обама чак је одобрио војну одмазду против јавних и приватних учесника који би прекршили (америчка) правила безбедности интернета, угрозили амерички јавни интерес или деловали против америчког националног интереса на мрежи. (Е.Живен 2019: 44) САД су тако не само присвојили сајбер простор за себе, сајбер моћ прогласили својом ексклузивом него и правно санкционисали и војно угрозили свакога ко покуша да наруши успостављени монопол.

Литература:

1. Dugin; L. Savin (2018) Mrežni ratovi, Avala pres, Beograd
2. Lj. Despotović; Z. Jevtović (2019) Geopolitika medija, Kairos, Sremski Karlovci
3. Dž. Naj (2012) Budućnost moći, Arhipelag, Beograd
4. E. Živen (2019) Zapadni zid nije pao, Nova Evropa, Novi Sad

NETWORK SOCIETY, NETWORK WARS AND CYBERSPACE

Summary: In this work, we will try to conceptually define the sociological framework of the network society, the manipulative matrix of network warfare and the geopolitical context of cyberspace. We will try to present the techniques of manipulation and the character of network warfare ranging from the sociological to the military context and its possible victims. We will especially try to explain the essence of cyberspace, its synchronous ambivalence, that it is both virtual and real at the same time. We will also try to explain the reasons for constituting media geopolitics as a new scientific discipline.

Key words: network society, network wars, cyberspace, media geopolitics